

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЄЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ**FIGHTING CORRUPTION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN UKRAINE DURING THE WAR**

Дриголь О.О., викладачка
кафедри адміністративного і кримінального права
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті автор аналізує виклики та стратегії боротьби з корупцією в українських закладах вищої освіти в контексті війни та політичних криз у країні. Вона досліджує, як сучасні геополітичні події в Україні впливають на поширення корупційних практик у навчальних установах та які заходи можуть бути прийняті для їх подолання. Стаття проводить аналіз основних причин виникнення корупції у вищій освіті в умовах конфлікту, зокрема, недостатньої фінансової стабільності, впливу корупційних мереж, та недоліків у системі контролю та нагляду. Вона також розглядає роль урядових та громадських ініціатив у боротьбі з цим явищем та досліджує ефективність різних стратегій і програм. Стаття розглядає різні стратегії та ініціативи, які використовуються для боротьби з корупцією у вищій освіті в умовах війни. Автор обговорює ефективність різних підходів, включаючи впровадження прозорих процесів, зміни в законодавстві та інші анти-корупційні програми. Крім того, стаття пропонує погляд на важливість антикорупційної освіти та підвищення свідомості серед студентів і академічного персоналу щодо негативних наслідків корупції. Вона акцентує на важливості створення внутрішніх механізмів прозорості та відповідальності в навчальних установах. Особлива увага приділяється важливості антикорупційної освіти та підвищенню свідомості серед студентів та академічного персоналу. Дослідження рекомендують зміцнювати інтегритет та чесність в системі вищої освіти через внутрішні механізми прозорості та відповідальності. Дуже важливим аспектом аналізу є розгляд ролі та впливу міжнародних організацій у боротьбі з корупцією в вищій освіті. Досліджуються програми технічної допомоги та фінансування, надані міжнародними організаціями країнам-учасникам. Ефективність цих програм та їх вплив на зменшення корупції в вищій освіті оцінюється. Інші напрямки досліджень стосуються розгляду ролі студентських та вчених організацій в боротьбі з корупцією, оцінки впливу медіа та громадськості на розкриття корупційних схем, аналізу антикорупційної освіти та самооцінки установ щодо їхньої вразливості перед корупцією. Отже, ця стаття вносить важливий внесок у розуміння та боротьбу з корупцією у вищій освіті в контексті сучасних викликів та криз у країні та надає рекомендації для зміцнення інтегритету та чесності в системі вищої освіти в Україні під час війни.

Ключові слова: корупція, вища освіта, освітній процес, дистанційне навчання, воєнний стан, освітня діяльність.

In the article, the author analyzes the challenges and strategies of fighting corruption in Ukrainian institutions of higher education in the context of war and political crises in the country. She investigates how current geopolitical events in Ukraine affect the spread of corrupt practices in educational institutions and what measures can be taken to overcome them. The article analyzes the main causes of corruption in higher education in conflict conditions, in particular, insufficient financial stability, the influence of corruption networks, and deficiencies in the system of control and supervision. It also examines the role of government and community initiatives in combating this phenomenon and examines the effectiveness of various strategies and programs. The article examines the various strategies and initiatives used to combat corruption in higher education in wartime settings. The author discusses the effectiveness of various approaches, including implementation of transparent processes, legislative changes, and other anti-corruption programs. In addition, the article offers a perspective on the importance of anti-corruption education and raising awareness among students and academic staff about the negative effects of corruption. She emphasizes the importance of creating internal mechanisms of transparency and accountability in educational institutions. Special attention is paid to the importance of anti-corruption education and awareness raising among students and academic staff. The study recommends strengthening integrity and honesty in the higher education system through internal transparency and accountability mechanisms. A very important aspect of the analysis is the consideration of the role and influence of international organizations in the fight against corruption in higher education. Programs of technical assistance and financing provided by international organizations to the participating countries are studied. The effectiveness of these programs and their impact on reducing corruption in higher education is evaluated. Other areas of research concern the consideration of the role of student and academic organizations in the fight against corruption, the assessment of the influence of the media and the public on the disclosure of corruption schemes, the analysis of anti-corruption education and the self-assessment of institutions regarding their vulnerability to corruption. Therefore, this article makes an important contribution to understanding and combating corruption in higher education in the context of contemporary challenges and crises in the country, and provides recommendations for strengthening integrity and honesty in Ukraine's higher education system during the war.

Key words: corruption, higher education, educational process, distance learning, martial law, educational activity.

Постановка проблеми. Корупція у сфері вищої освіти має економічне підґрунтя. Нині вища освіта стає привілеєм людей, як правило, забезпечених, дуже часто малозабезпечені сім'ї не можуть дозволити вищу освіту для своєї дитини та цьому є декілька причин. Освіта відіграє ключову роль у розвитку будь-якого суспільства. Вона надає людям знання, навички і можливості для самореалізації, підвищення кваліфікації і знайомства з новими ідеями. Право на освіту визнано важливим як на національному, так і на міжнародному рівні, так як воно є основоположним для розвитку кожної людини і суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика не є новою і тому чимало вчених різних наукових сфер займаються проблемою законодавчих засобів державної політики щодо боротьби з корупцією в вищій освіті. Це, доречі, відомі фахівці. Осауленко, В.Володіна, О.Завальна, В. Грекуль, Н. Яременко, Н. Лищенко, І. Масюк та інші. Зазначені вчені досліджують ефективність і недоліки існуючої системи та пропонують рішення для покращення ситуації. Один з актуальних напрямків

досліджень - це аналіз законів і політик, які спрямовані на протидію корупції в вищій освіті.

Мета. Метою статті є виділення основних причин виникнення корупції у вищій освіті в умовах конфлікту взагалі та преєція отриманого знання на стан корупції у вищій освіті в умовах війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Під час навчання у ЗВО батьки так чи інакше змушені „утримувати” своїх дітей, а студенти, яких батьки не в змозі забезпечити, змушені заробляти собі самі, внаслідок чого часто не відвідують лекції, власне отримують погані оцінки, не допуск до іспиту і т.п. По-перше, недостатня зарплата викладачів – на нашу думку, основна причина появи корупції. Крім того, рівень викладання також відіграє значну роль. Якщо предмет викладається цікаво, викладач захоплений своєю роботою і його праця гідно оплачується, то там таке явище, як корупція, просто не виникає. Або, наприклад, коли викладач поєднує викладання в університеті з основною роботою.

Серед інших економічних причин можна також назвати: кризові явища в економіці, криміналізація й тіні-

зація економіки, надмірне втручання держави в економіку.

Ну й також не можемо не зазначити, що частина студентів не хочуть докладати зусиль для набуття знань і шукають шляхи незаконного отримання позитивної оцінки за іспит, курсову роботу, диплом тощо, провокуючи своїми діями викладачів. Якщо є потреба в отриманні такої послуги, то й виникає такий ринок послуг: виготовлення курсових, дипломних, контрольних робіт, і відкрите хабарництво, коли залік чи іспит мають свою вартість.

Хотілося б також відмітити щодо системи, яка створює свої передумови. Так в пострадянських інститутах українського суспільства однією з актуальних проблем постає корупція в сфері вищої освіти.

Причини виникнення корупції у сфері освіти умовно можуть бути об'єднані у три групи: 1) об'єктивні причини, до яких належать низький рівень заробітної плати освітян, обмежена кількість місць на бюджетну форму навчання насамперед за престижними спеціальностями або в рейтингових вищих навчальних закладах, недосконалість законодавства, спрямованого на запобігання та протидію корупції;

2) суб'єктивні причини, а саме: розчарування й апатія з боку викладачів до навчального процесу, який є ускладненим відповідно до вимог Болонської системи і не приносить достатніх матеріальних винагород; відсутність пошани до викладацької роботи з боку студентів; замовчування студентами випадків давання і вимагання грошової чи іншої матеріальної винагороди;

3) об'єктивно-суб'єктивні причини, зокрема: відпрацьовування особою витрат у зв'язку із влаштуванням на викладацьку роботу, недостатні правові та соціальні гарантії захисту освітян.

Варто визначити, якими можуть бути прояви корупції у вищій освіті?

- Співробітники університету впливають на роботу приймальної комісії

- Викладачі «спонукають» студентів купити їхню наукову літературу в обмін на, наприклад, успішне складання іспиту, що є неправомірною вигодою

- Студент отримує оцінки, оскільки він чи його батьки надали «благодійну допомогу» навчальному закладу. По-перше, варто зауважити, що будь-які благодійні внески мають бути добровільними, в такому разі вони не будуть вважатись кримінальним правопорушенням. Проте, благодійний внесок, який був наданий на прохання працівників закладу освіти, в обмін на певну послугу тощо, тоді така дія має ознаки кримінального правопорушення. По-друге, згідно ККУ відповідальними за надання неправомірної вигоди, також є особи, які зробили пропозицію чи обіцянку надати таку вигоду. Тому, в подібній ситуації, необхідно звертатись до відповідних правоохоронних органів.

- Викладачі отримують хабарі на іспитах чи заліках.

- Староста збирає гроші за успішне складання сесії та передає їх на кафедру

- Викладачі отримують подарунки від студентів чи їх батьків

- Дипломні роботи захищуються без належної перевірки

- Необхідність сплатити, щоб “поселитися в гуртожиток”

- Необхідність купити кваліфікаційні роботи

Коли працівники закладів освіти вимагають у Вас надати їм неправомірну вигоду, то це є порушенням Кримінального кодексу України, наприклад, ст. 368 ККУ “Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою”, ст. 364 ККУ “Зловживання владою або службовим становищем”, ст. 369-2. “Зловживання впливом”, ст. 191 “Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем” та інші.

Проте як би це парадоксально не звучало, але абсолютна більшість студентів, засуджуючи корупцію, самі ж готові давати хабарі. Часто студенти відкрито не скаржаться на факти корупції, оскільки вважають, що це не змінить ситуацію на краще. Більше того, вважають, що подібні скарги лише нашкодять їхньому перебуванню у виші.

У кожному університеті є уповноважений з питань та виявлення корупції, якому можна, зберігаючи анонімність, доповісти про факт корупції, тому впливати на ситуацію повинен саме він.

Які ж функції має уповноважений з питань та виявлення корупції?

- Організація та контроль антикорупційної діяльності у закладі вищої освіти

- Інформування та забезпечення обізнаності з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції

- Розгляд повідомлень про порушення вимог антикорупційного закону

- Управління корупційними ризиками у діяльності організації

- Здійснення повноважень у сфері захисту викривачів

Звісно, що найважливішим етапом є протидія. Протидія корупції у вищому навчальному закладі, на мій погляд, повинна супроводжуватися діяльністю у двох напрямках: профілактики та безпосереднього виявлення корупційних фактів. При цьому обидва вектори є однаково важливими. Для їх реалізації необхідно активізувати зусилля усіх учасників освітнього процесу. Отож, які заходи варто втілювати:

1. З боку адміністрації ЗВО – визначити конкретну уповноважену особу з питань запобігання і виявлення корупції; розробити чітку програму з планом заходів протидії корупції; організувати навчальні тренінги для викладачів та студентів із вивчення основ законодавства про запобігання корупції; створити канали комунікації, по яких студенти могли б, в тому числі і в анонімному порядку, повідомляти про факти корупції; запровадити дієві механізми контролю за якістю навчання студентів і процесом викладання дисциплін.

2. З боку науково-педагогічних працівників – запровадити форми контролю за рівнем знань студентів, які б виключали людський чинник і суб'єктивізм; розробити і запровадити спецкурс, у рамках якого студенти були б поінформовані про їхні права і обов'язки та засади протидії корупції; ініціювати регулярні зустрічі з ректоратом, на яких обговорювати питання оптимізації навчального процесу та запобігання корупційним ризикам.

3. З боку студентської спільноти – ініціювати регулярні зустрічі з адміністрацією вишу щодо удосконалення навчального процесу; створити орган студентського самоврядування, до компетенції якого входив би моніторинг корупційних ризиків; налагодити співпрацю з громадськими організаціями відповідного спрямування.

Оскільки це є аналітичним оглядом, вважаємо за доцільне спиратись також на дані результатів опитування населення у 2022 році, приблизно кожен десятий українець (11,6%) або навчається у державних чи комунальних закладах вищої освіти, або має у родині студента чи студентку. Більше ніж половина з них (52%) не стикалася із корупцією протягом останнього року. При відповіді на пряме запитання, чи стикалися з корупцією респонденти (або члени їхніх родин), ствердно відповіли 38,4% респондентів. Про перебування в ситуаціях, в яких здійснювалися корупційні дії, зазначили 45,3% респондентів. При цьому, близько 6% студентів або членів їхніх сімей не усвідомлюють свій корупційний досвід як корупційний.

Найчастіше ініціаторами проаналізованих корупційних ситуацій є адміністрація закладу освіти або викладачі (частка таких випадків 44,3-60,4%), особливо щодо іспитів під час сесій (у 60,4% випадках). Утім, студенти також досить часто виступають у ролі ініціаторів (приблизно

у кожному шостому випадку) – найчастіше у ситуаціях здачі курсових або лабораторних робіт та при діях, спрямованих на поліпшення умов свого проживання (19,6% та 19,7% відповідно).

Якщо на роботу приходять той, хто скористався пропозицією «чорного» ринку та «придбав» диплом про вищу освіту, не маючи належних знань для якісного виконання своїх посадових обов'язків, не орієнтується в навчально-освітній діяльності, не може надати кваліфіковані освітні послуги, то через таких квазіфахівців учні втрачають довіру до вчителів і загалом знижується якість освітніх послуг, що надаються.

Крім того, корупція в системі вищої освіти становить серйозну загрозу демократії та правам людини, рівності та соціальній справедливості, якості функціонування закладів освіти та економічному розвитку країни. Корупція є однією з поширених форм зловживання владою посадовими особами, яка спричинює такі негативні наслідки, як купівля-продаж дипломів, посад, підкуп під час проходження вищими навчальними закладами акредитації тощо. За відвертими свідченнями багатьох керівників приватних вишів, швидкі рішення про видачу ліцензії чи визнання права ЗВО здійснювати навчальну діяльність згідно вимог і стандартів акредитації, що є обов'язковою умовою для всіх вишів країни, у більшості своїй супроводжується підкупом. Одним із типових злочинів є купівля-продаж дипломів і сертифікатів, у результаті чого ринок праці поповнюється особами з дипломами, але не набутими компетентностями, які фактично не проходили навчання. Таким чином, корупція сприяє формуванню негативного іміджу усієї вітчизняної системи освіти.

Якщо врахувати, що нинішні українські студенти в майбутньому стануть чиновниками, народними обрацями та фахівцями у різних сферах національної економіки, то не важко уявити, яку інституційну систему ролей, правил, умов і практик вони створять/відтворять, привчившись до корупції, здобуваючи освіту у ЗВО. На нашу думку, варто завжди пам'ятати, що академічна доброчесність дорівнює більш якісному рівню освіти, що в свою чергу впливає на кваліфікації здобувачів вищої освіти та загалом на розвиток країни.

Однією з характерних особливостей корупції в системі вищої освіти в Україні є її системність та вкоріненість. Корупція в цій галузі інституціоналізована та розповсюджена на різних рівнях. Вона набуває різних форм і може включати в себе не лише простий хабар, але й різноманітні способи винагороди за корупційні послуги, що залежать від рівня бюрократичної системи. Також, корупція в системі вищої освіти проявляється через діяльність посередників, які виступають у ролі посередників між студентами та викладачами чи адміністрацією. Вони можуть організувати та сприяти корупційним угодам.

До інших характерних рис корупції в українській системі освіти відносять:

1. Низький освітній рівень студентства: Часто корупція сприяє тому, що студенти не мають достатньої мотивації для отримання якісної освіти, оскільки можуть легко отримати диплом навіть без належної підготовки.

2. Можливість маніпулювання оцінками: Корупція в системі оцінювання може призводити до маніпуляцій та гарантування високих оцінок незалежно від якості знань студентів.

3. Система ліцензування та акредитації: Проблема полягає в тому, що ліцензування та акредитація вищих навчальних закладів оцінюються переважно за кількісними показниками, які можуть бути «надбудовані» за допомогою штучних методів.

4. Недостатня прозорість та відкритість при розподілі бюджетних коштів: Відсутність прозорості у фінансових питаннях може призводити до зловживань та корупції при розподілі бюджетних коштів серед навчальних закладів.

Причини корупції зумовлені також недосконалою системою ліцензування й акредитації вищих навчальних закладів. Так, оцінювання діяльності вишу здійснюється, переважно, за кількісними показниками, які навчальний заклад прагне забезпечити будь-якими шляхами. Наприклад, щоб відзвітувати про наявність площ, беруть в оренду непотрібні й несприятливі для організації освітнього процесу приміщення [1]. Щоб досягти певних показників наявності серед викладацького складу кандидатів наук, доцентів, докторів наук, професорів, роблять усе для збільшення їхньої кількості. Не рівень кваліфікації та професійна майстерність, а наявність наукового ступеня й ученого звання визначають ставлення до викладача та його статус у виші. Його не звільняють навіть за наявності суттєвих недоліків у роботі, пробачають корупційні дії, оскільки без нього неможливо пройти акредитацію.

Отже, для подолання корупції в навчальних закладах України необхідно:

- Покращити законодавство, що стосується відповідальності за корупційні правопорушення.

- Розробити та впровадити державну антикорупційну політику та визначити на її основі стратегію та тактику боротьби з корупцією в навчальних закладах.

- Визначити суб'єктів, які будуть відповідальні за протидію корупції в освіті та надати їм необхідні повноваження.

- Розробити та впровадити програми протидії корупції у навчальних закладах, які включатимуть різні соціально-економічні, політичні, правові, організаційно-управлінські, ідеологічні, правоохоронні та інші заходи.

- Використовувати позитивний досвід антикорупційної роботи в освіті інших країн та співпрацювати з міжнародною спільнотою.

- Розширити міжнародне співробітництво з іншими країнами та міжнародними організаціями у сфері протидії корупції в навчальних закладах.

- Забезпечити високу якість навчання, яка відповідає сучасним стандартам.

- Усунути корупційну практику в усіх аспектах функціонування навчальних закладів.

- Збудувати мотивацію до навчання та підвищити моральні якості у майбутніх управлінців держави та інших громадян.

Російська агресія в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, мала серйозні наслідки для системи середньої освіти в країні. В школах було значні втрати, як у вчителів, учнів, так і серед батьків. Багато шкіл було зруйновано або пошкоджено. Мільйони дітей і тисячі вчителів були вимушені змінити своє місце проживання всередині України або виїхати за кордон. Кожен день учасники навчального процесу стикалися з викликами війни: перерви у навчанні, перехід на дистанційне або змішане навчання, повітряні тривоги та перебої з електроенергією. Ця війна суттєво погіршила доступ до освіти, заглибила освітні нерівності, негативно вплинула на якість навчального процесу і успішність учнів, а також мала серйозний психологічний вплив на них. Середня освіта є важливим соціальним благом і правом, яке гарантується Конституцією України, і відновлення доступу до неї є одним з основних завдань держави.

Внаслідок військової агресії Росії проти України станом на січень 2023 року було пошкоджено 1259 шкіл; це становить 11% від загальної кількості шкіл у країні. 223 школи були повністю зруйновані. Половина зруйнованих і пошкоджених шкіл розташовані у Донецькій, Харківській та Луганській областях. Зокрема, у Харкові постраждала половина шкіл міста. Школи, розташовані на прифронтових і при кордонних територіях, перебувають під постійною підвищеною загрозою руйнувань внаслідок обстрілів. Разом з цим, школи у громадах, які більш віддалені від лінії фронту та кордону, також зазнають пошкоджень внаслідок ракетних атак. [2]

Упродовж 2022 року у всіх українських школах освітній процес було призупинено через повномасштабне вторгнення РФ, яке тривало принаймні два тижні, а в деяких школах — і набагато довше, навіть до завершення навчального року 2021/2022. Більшість учнів, які знову почали навчатися у 2022 році, переважно продовжували здобувати освіту онлайн до завершення навчального року. Дітям, які проживають на окупованих територіях, важко здобувати повноцінну освіту в українських школах через проблеми зі зв'язком та загрози з боку окупаційних влад. На кінець грудня 2022 року 13% учнів та 3% вчителів перебували за кордоном. Найбільше з них виїхали зі східних і південних областей, які частково знаходяться під окупацією, на території яких тривають активні військові дії або які розташовані близько до кордону з Росією. У більшості шкіл в Україні через повномасштабну війну неможливо забезпечити навчання дітей в звичайному очному форматі. На кінець грудня 2022 року 36% шкіл використовували комбінований підхід, поєднуючи дистанційне та очне навчання, і ще 36% проводили уроки виключно в онлайн-форматі. Зокрема, більшість шкіл у східних і південних областях країни функціонували виключно в режимі дистанційного навчання. Досвід навчання під час пандемії COVID-19 виявився корисним у переході до дистанційного навчання під час воєнного стану. Однак дистанційне навчання все ще має свої ризики, такі як погіршення якості освіти та академічної успішності, а також заглиблення освітніх нерівностей. Крім того, ця форма навчання призводить до збільшення навантаження на учнів та вчителів і погіршує їх психоемоційний стан. У умовах дистанційного навчання важливо мати доступ до гаджета та працювати вдома. За результатами опитування батьків, більшість дітей (90%) мають хоча б один власний гаджет, який вони використовують для навчання. Проте для багатьох дітей головним пристроєм для навчання є телефон, що може впливати на якість навчання, особливо в дистанційному форматі. Діти з меншими ресурсами частіше не мають доступу до гаджетів. Учні, які навчаються дистанційно, витрачають більше часу на навчання вдома поза уроками. Вчителі також зазнають додаткового навантаження, оскільки вони повинні витрачати час на організацію навчання під час воєнних тривог та відключень електроенергії, а також виконувати обов'язки колег, які виїхали, і підтримувати учнів, які перебувають за кордоном. Дистанційне навчання також стає викликом для батьків, оскільки їм доводиться більше займатися навчанням дітей. Більше всього до навчання дітей з молодшого та середнього шкільного віку залучають батьки (63% беруть участь у навчанні дитини щодня), але менше залучені до навчання старшокласники (14%). Батьки та вчителі визнають, що війна та дистанційне навчання призвели до освітніх втрат. Учні пропускають заняття через військові тривоги, артилерійські обстріли та відключення електроенергії та інтернету. Батьки в основному погоджуються з необхідністю вжиття заходів для компенсації прогалин у знаннях та навичках своїх дітей, таких як додаткові заняття з вчителями чи репетиторами, а також самостійне навчання. Проте ідея проведення додаткового «реабілітаційного навчального року» не знаходить підтримки серед батьків та вчителів. Повномасштабна війна має негативний вплив на психоемоційний стан учнів та вчителів. Більшість батьків (61%) відзначають симптоми стресу у своїх дітей, такі як проблеми зі сном, тривожність, труднощі у концентрації та проблеми у взаємодії з однолітками та вчителями. Учні також відчують самотність через обмежене спілкування з однолітками та вчителями під час війни та дистанційного навчання. Вчителі також досвідчують стрес і погіршення психоемоційного стану, особливо в регіонах з активними бойовими діями або окупованими територіями.

Уряд України та місцеві органи влади активно докладають зусиль для швидкого відновлення універсального

доступу до середньої освіти в тих районах, де шкільна інфраструктура постраждала внаслідок конфлікту. Головним пріоритетом є забезпечення доступу до дистанційного навчання, включаючи інтернет, комп'ютери та живлення. Проведення очного навчання може бути можливим лише за умови наявності безпечного укриття. Згідно з даними Міністерства освіти України на січень 2023 року, укриття були облаштовані для 71% шкіл по всій країні, і загальна кількість укриттів відповідає 62% всьому учнівству. Рівень забезпечення укриттями є кращим у західних та центральних областях та гіршим в областях, що знаходяться ближче до кордону з Росією або до зони бойових дій. У середньостроковій перспективі після війни, згідно з планами органів влади, передбачається проведення відновлення України з використанням значного фінансування від міжнародних партнерів та спрямоване на інтеграцію України в Європейський Союз. Міжнародні та благодійні організації також вже відіграють важливу роль у відновленні шкіл та забезпеченні доступу до освіти, надаючи допомогу у ремонті, наданні комп'ютерів, джерел живлення та інших ресурсів для шкіл. Крім цього, вони створюють умови для навчання у зруйнованих шкільних приміщеннях. Наприклад, за допомогою організації *saveED* і *Save the Children*, деякі школи в Чернігівській та Київській областях вже облаштовані цифровими освітніми центрами, які дозволяють учнівству відвідувати заклад для індивідуальних консультацій і спілкування між собою та з вчителями, навіть якщо сама школа була пошкоджена або перебувала на ремонті. Управління та освітяни громад, які були об'єктом цього дослідження, відзначають, що в даній ситуації планування може бути тільки короткостроковим з огляду на побічні ефекти війни, такі як загрози безпеці та поточні проблеми, пов'язані з руйнуваннями і війною загалом. Громади, які перебували під окупацією або зазнали значних руйнувань, стикаються з необхідністю відновлення критично важливої інфраструктури та житла після визволення.

Отже, при формуванні напрямків і модальностей допомоги слід брати до уваги дуже локальний контекст окремих областей та громад у них з урахуванням всебічної оцінки саме місцевих потреб.

- Створити систему збору інформації про руйнування закладів освіти.
- Оновити плани розвитку освітньої мережі.
- Посилити спроможність щодо планування та здійснення відновлення, а також подальшої реалізації освітньої політики на регіональному (обласному) та місцевому рівнях.
- Забезпечити освітнє середовище у всіх школах відповідно до стандартів і рекомендацій МОН.
- Продовжити реформу Нової української школи. План імплементації НУШ потребує перегляду й оновлення. Також необхідно здійснити етапи, що їх не було належним чином реалізовано протягом останніх 2 років, зокрема перенавчання вчителів та вчительок базової школи, підготовку та друк навчальних матеріалів, створення електронної системи збору даних і менеджменту освіти, осучаснення системи оплати праці вчителів та вчительок, спрощення документообігу, оновлення системи моніторингу та незалежного оцінювання навчальних результатів, а також створення належного освітнього середовища. [3]

Висновки. Боротьба з корупцією у сфері вищої освіти є актуальною і важливою проблемою для країни. В даній статті ми розглянули різні аспекти корупції в цій сфері, включаючи державну політику, заходи запобігання, корупційні чинники, види корупції та вплив війни на освітній процес і освітню інфраструктуру. Державна політика щодо боротьби з корупцією в сфері вищої освіти відіграє ключову роль у формуванні ефективного системи протидії цьому негативному явищу. Важливо, щоб держава розро-

бляла та реалізувала комплексну стратегію, спрямовану на запобігання корупції, проведення реформ та покращення управління вищою освітою. Заходи запобігання корупції повинні включати в себе регулярний моніторинг та аудит університетів, зміцнення етичних стандартів, підвищення фінансової прозорості та впровадження сучасних технологій для запобігання фальсифікації документів. Корупційні чинники у вищій освіті можуть бути різними, від недостатнього фінансування до недостатньої регуляторної прозорості. Важливо розрізняти та аналізувати ці чинники для ефективного управління боротьбою з корупцією. Вища освіта може бути сценою для різних видів

корупції, включаючи платні екзамени, купівлю дипломів та інші форми нечесних дій. Запобігання цим явищам вимагає спільних зусиль від університетів, студентів та влади. Вплив війни на організацію освітнього процесу і освітню інфраструктуру є надзвичайно складним завданням. Конфлікти можуть призвести до зруйнування шкіл та університетів, вимагаючи великих зусиль для їх відновлення та підтримки. Усе зазначене має вплив на учнівство та вчительство, створюючи складні умови для отримання якісної освіти та розвитку молодого покоління. Проте важливо продовжувати зусилля для забезпечення доступу до освіти і її якості навіть в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. К.А. Бабенко, Н.Г. Діденко, М.В. Кондрашова, С.Ж. Лазаренко, О.Г. Хрімлі, Н.І. Яковець. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія. Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, перероблене та доповнене.
2. Ірина Когут, Олена Нікуліна, Олена Сирбу, Тетяна Жерьобкіна, Юлія Назаренко. Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vijna-ta-osvita-yak-rik-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly/> (дата звернення: 10.02.2023р.).
3. Війна & освіта: як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи – результати дослідження URL: <https://eo.gov.ua/viy-na-osvita-iak-rik-povnomasshtabnogo-vtorhnennia-vplynuv-na-ukrayinski-shkoly-rezultaty-doslidzhennia/2023/03/17/> (дата звернення: 10.02.2023р.).
4. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014р. № 1556-VII/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*, 2014, № 37-38, ст.2004) URL: <https://zakonodavstvo.com/zakon-ukrajiny/stattya-derjavna-politika-sferi-vischoji-106636.html> (дата звернення: 10.02.2023р.).